

**O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus
ta’lim vazirligi**

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti

“O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası

**“NAQSHBANDIYA TA’LIMOTINING
XORIJDA O‘RGANILISHI:
ISTIQBOL, MUAMMO VA YECHIMLAR”**

mavzusidagi

**RESPUBLIKA MASOFAVIY ILMIY-AMALIY
ANJUMANI MATERIALLARI**

2021-YIL 26-MART

BUXORO – 2021

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI
“O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI”
KAFEDRASI**

**“NAQSHBANDIYA TA‘LIMOTINING
XORIJDA O‘RGANILISHI:
ISTIQBOL, MUAMMO VA YECHIMLAR”**

mavzusidagi respublika masofaviy ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI TO‘PLAMI

2021-YIL 26-MART

BUXORO – 2021

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 2 мартдаги 78-Ф Фармойиши ижросини таъминлаш мақсадида 2021 йил 25-26 март кунлари Бухоро муҳандислик-технология институтида **“Нақшбандия таълимотининг хорижда ўрганилиши: истиқбол, муаммо ва ечимлар”** мавзусида республика миқёсида илмий-амалий анжуман ўтказилади. Анжуманда Нақшбандия таълимоти пирларининг маънавий мероси ўзликимизни англаш мезони сифатидаги тамойиллари, Ёшларни касб-хунар ва илмий-инновацион фаолиятга йўналтиришда нақшбандия таълимотининг фундаментал тамойиллари, Нақшбандия таълимоти - филологик тадқиқот объекти сифатида, Нақшбандия таълимотининг руҳий-маънавий, тарбиявий аҳамияти, Жаҳолатга қарши маърифат тамойили асосида курашишда тасаввуфнинг инсонпарварлик ғоялари каби масалалар муҳокама этилди. Анжуманда республикамизнинг таниқли олимлари, докторант ва мустақил тадқиқотчилари ўз маърузалари билан иштирок этишди.

Ушбу анжуман материаллари муаллифларнинг илмий изланишлари натижаси сифатида тўлиқ матни сақланган ҳолда нашрга киритилди.

Ташкилий қўмита аъзолари:

БухМТИ ректори проф.Н.Р.Баракаев

БухМТИ илмий ва инновацион ишлар проректори

ф-м.ф.доктори М.Шарипов

БухМТИ “Ижтимоий фанлар” кафедраси профессори

Г.Н.Наврўзова

НавДПИ “Ижтимоий фанлар” кафедраси мудирини, профессор

Н.О.Сафарова

БухМТИ “Ўзбек тили ва адабиёти” кафедраси мудирини

ф.ф.д.Г.С.Юнусова

Мусаҳҳих:

БухМТИ “Ўзбек тили ва адабиёти” кафедраси

ўқитувчиси Г.Х.Истамова

Мақолалардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва имло жиҳатларига муаллифлар масъулдирлар

5-шўба. ЖАҲОЛАТГА ҚАРШИ МАЪРИФАТ ТАМОЙИЛИ АСОСИДА КУРАШИШДА ТАСАВВУФНИНГ ИНСОНПАРВАРЛИК ҒОЯЛАРИ.

АБДУХОЛИҚ ҒИЖДУВОНИЙ ТАЪЛИМОТИДА ЖАМИЯТГА МУНОСИБ БЎЛМОҚ ХУСУСИДА

Ф.ф.н, доц. О.Т.Шарипова, БухДУ.

Инсоният тафаккурининг бой маънавий мероси ҳисобланган тасаввуф ва унинг ижтимоий фаолликка ундаши билан бошқа тариқатлар орасида жаҳоний аҳмиятга эга бўлган хожагон – накшбандия тариқатига бўлган муносабат ўзига хос ўринга эгадир. Шу мақсадда тасаввуфий ирфоний таълимотнинг буюк асосчиларидан бири сифатида Хожаи Жаҳон Абдухолик Ғиждувоний таълимотини ўрганиш жуда муҳим аҳамият касб этади. Мутасаввиф таълимотида инсон деган номга муносиб бўлиб ижтимоий ҳаётда фаолият кўрсатиш ҳам диний, ҳам дунёвий нуқтаи назардан фарз эканлигига эътибор берилади.

Инсон руҳий жиҳатдан боқий яшаш учун бу дунёдаги ҳаётдан фойдаланиши лозим, маънавий жиҳатдан юксалиши, тараққий этиши лозим. Бунинг учун эса, хўжагон аҳлининг айтишларича хилват, холи, кимсасиз жойда яшаш эмас, жамиятда бўлиб, покланиш, софланиш воситаси билан руҳий бойлик, мангу ҳаётга ўтиш мумкин. Хўжаи Жаҳон деярлик ҳамма рисолаларида барча мусулмонларнинг вазифаси барча инсонларга, айниқса бева-бечораларга меҳрибонлик қилиш, мухтожларга ҳар томонлама кўмаклашиш, уларнинг оғир ҳаётини енгиллаштиришга ўз мурид шогирдлари, издошларини даъват этган, ожизу заифларга шафқатли, ғамхўр бўлишга чақирганлар. Ғиждувоний фикрича ҳақиқий тақводор пок шахс ўз ҳаётида эҳсонли бўлишни, яшашида яхшилик қилишни, хайрли аъмолни содир этишни ўз олдига асосий маънавий-ахлоқий мақсад қилиб қўймоғи лозим. Хожаи Жаҳон Абдухолик Ғиждувоний томонидан айтилган инсондўстлик ғоялари, улуғ ҳикматлари ҳаёт қонуни ҳисобланади. “Ёмонларга ҳам яхши муносабатда бўлиш”, “доимо халқга хизмат қилиш, уларнинг оғирини енгил қилиш қўлдан келмаса, зарар ҳам келтирмаслик” каби ўғитлар берилади.” Неча-неча минг йиллар давомида инсоният томонидан қабул қилинган “Одамлар сенга қандай муносабатда бўлишларини хоҳласанг, сен ҳам уларга шундай муносабатда бўл”, “сен ўзингга нимани раво кўрмасанг, бировларга ҳам шуни раво кўрма” дейилган ахлоқнинг “олтин қоидаси” улуғ ориф ҳикматларида ўз аксини топгандир. Барчага яхшилик қилиш, хайрли амолли бўлиш йўли билан маънавий-

ахлоқий ҳаётни юксалтириш, ҳақиқий инсоний ҳаёт даражасига етиш мумкин дир.

Мутасаввиф таълимотида ёшларга энг биринчи вазифа сифатида илм олиш лозимлиги таъкидланади. Зеро киши илм билан ўз олдига қўйган барча эзгу мақсадларига эришади. Куръони Каримда илмли билан илмсиз ҳеч вақт баробар бўла олмаслиги, илм қидиришдан бир қадам ҳам узоқлашмаслик, ҳадис илмини ўрганиш, ота-онага, устозларга хурмат, катта-ю кичикка иззатда бўлиш, меҳнатсеварлик, ватанпарварлик, ботиний-зоҳирий пок бўлиш, ҳалол меҳнат билан яшаш, доимо яхшилар билан бўлиш, солиқ ишларни амалга ошириш, ҳамда одобли ахлоқли бўлиш, ёмонларга ёмонлик билан жавоб бермаслик, уларнинг ёмонлиги ўзи учун берилган жазо эканлигини тушуниш, ақлга мувофиқ иш тутиш, хайрли бўлиш, илм олиш фарзлиги, ўзгаларга нисбатан меҳрибонлик, дўстлик, иймон, ижтимоий ҳаёт қонуниятларига риоя этишга даъват этилади. Тасаввуф аҳли дунёвий ва шариаат илмларини “зоҳирий илмлар” деб атаганлар. Маърифат “ботиний илм” деб юритилган. Тасаввуф аҳли зоҳирий билимни Тангрини билишнинг биринчи босқичи, дейдилар. Аллоҳни билиш дунёни билишдан бошланиши керак. Чунки дунё -Тангрининг ижоди, унинг сифатлари, қудратини намоён этиб турадиган кўзгу. Хўжаи Жаҳон Абдуҳолик Ғиждувонийдан “Маърифатнинг камоли нимада?”-деб сўраганларида, у киши қуйидагича жавоб беради: “Худованд сенга кўз берди-кўриш қувватини ато этди. У тил берди ва ширин сўзлашиш қудратини ато этди. Улардан тўғри фойдаланиш, саодатга элтишга сабаб бўлади, уларни нотўғри гуноҳ йўлида ишлатиш эса, шақоват-яъни бахтсизликни келтириб чиқаради. Шу юқоридаги латоифларнинг тўғри, Ҳақ йўлида ишлаши инсонда комил маърифат борлигидан дарак беради. Маърифатнинг чегараси нафсни бошқариш ва бунинг тадбири ҳалол нарсалардангина баҳраманд бўлмоқни одат қилмоқдур”[3:17], - дейди. Доимо андишали бўлиб, ҳамма ишни фикр билан қилиш керак. Шунингдек, Хўжа Абдуҳолик Ғиждувоний биродарликка қабул қилинаётган кишига қўйиладиган бешта талаб, хислатнинг иккинчиси - илмни дунё ишларидан юқори қўядиган бўлиши керак. Ўз илмини бойитиб боришга ҳамиша вақтни топиши керак. Ҳар бир қиладиган ишнинг илмини билиши лозим. Инсоннинг камолга етишида илм асосий омил эканлигини таъкидлаб, Ғиждувоний илм ва маърифатнинг қадрини доимо баланд тутишни таъкидлаган. Мутасаввиф диннинг тараққиётида фаннинг ролини билган ва ботиннинг камол топишида зоҳирий илмлар - илми қолнинг ўрнини муҳим деган.

Ғиждувоний ўғитларига амал қилиб, таълимотларини давом эттирган мўътабар сўфий Ориф ар Ревгарий ўзининг “Орифнома” асарида “Ориф эмас

ул кишиким, илм ва маърифатни пулдор, дунёпараст ва бадавлат одамлар олдига “дастурхон”, бозор, балки хор айлагай!”[6:4] , деб илмнинг кадрини пастга урувчилардан норози бўлади. Абдухолик Гиждувоний илмни бағоят теран ва ҳар томонлама ўрганишга даъват қилади, илм амалга ҳаётий. Ҳар қандай амални қалбдан, ихлос билан адо этиш кераклигини қуйидаги ўғитларларида таъкидлайди. “Ислом асоси уч нарсададур: биринчиси; ҳар тоате ибодатким айларсиз-анинг илмидан вокиф бўлинг!, иккинчиси; ҳар илмники ўрганибсиз-унга амал қилинг! учинчиси, ҳар амалники этгайсиз-сидку ихлос билан этинг!”

Шунингдек, Хўжаи Жаҳоннинг илмни юксак қадрлашларини устозлари Юсуф Ҳамадоний ҳақида гапирганларида, у кишининг ҳам илм тарғиботчиси эканликларини фахр билан тилга олади.

Мутасаввиф доимо ҳар қандай ҳолатда ҳам ақлга мувофиқ иш кўришни таъкидлаган. “Ақлнинг яхшилиги иймондандур. Иймон-юракда Худонинг борлигидир. ҳар бир тоат-иймондур”[6:7a] деб иймон ҳақидаги фикрларни баён этган.

Хўжа Абдухолик Гиждувоний ҳар бир инсон ҳаётида яшар экан, заррача бўлса ҳам гуноҳ қилмаслиги, агар оз бўлса ҳам бунга йўл қўйса, қалбининг саҳифасини қоронғу қилишини, иймонни камайтиришини таъкидлайдилар. “Ҳар бир гуноҳким иймоннинг қувватини камайтиради. Шайтон васвасаси билан дил қафасида сақланаётган имон қуши ташқарига чиқади”[3:166].

Мўътабар шайх “иймон-саодат сармоясидир” дейди. “Сармоя” бош, асос маъносини англатса, демак иймонли инсон бахт саодатга, камолга, етукликка эришади. Иймоннинг ўзи «тил ва дилнинг бирлиги» ва солиҳ амалнинг бошидир. “Кимки бу сармояни қўлга киритмаса, у маҳшар (яъни охират) кунда шарманда бўлади. Иймонлилар бу кун ва охиратни ўйлаб иш кўрадилар. Иймонлилар ҳалол ва ҳаромни биладилар, нимага риоя қилишни ўзларига касб қилиб оладилар”[3:176].

Покликни тасаввуф аҳли биринчи навбатда маънавий-ахлоқий поклик, ёмон хислат ва сифатлардан қутулиш ва фақат яхши, хайрли сифатларга эга бўлиш, яшашда, ҳаётда, ўзгаларга яхшилик, дўстона муносабатда бўлиш, деб тушунганлар. Агар киши ҳаётда, бошқалар билан муносабатда ноинсоф, жабру-ситамгар, хирси, нафси мансаби учун ҳар қандай ноодилликни, инсофсизликни, жирканч феълу ҳаракатларни содир этса, шундан кейин ундай одам тоату ибодат билан шуғулланиб, намоз ўқиб, ҳажга бориб ўз гуноҳларини шу йўл билан тузатмоқчи бўлса, покланмоқчи, ювмоқчи бўлса, бундай юзаки, ноҳақиқий эътиқод, ибодатнинг ҳеч қандай фойдаси йўқ,

бундай тарзда у ҳақиқий гуноҳсиз бўлиб, дўзахдан қутулиб, жаннатга ета олмайди, у учун шу дунёдаги ҳаётнинг ўзи дўзахга айланади.

Хўжаи Жаҳон ўз муриду шогирдларига, ҳамсуҳбатларига доимо жамиятда эҳсону хайрли иш, амал қилишни таъкидлаган. Ҳатто ёмонлар сенга нисбатан бирон зарарли амал содир этган бўлса ҳам, унга нисбатан раҳмли бўл, зероки унинг ёмонлиги унинг ўзи учун етарли жазодир. Ёмон килмиши туфайли уни ўз виждони ботиний жиҳатдан қийналади, бундай ҳолатда виждон азобидан қутула олмайди деган. Бу борада Хўжаи жаҳоннинг куйидаги мисралари диққатга сазовордир:

Гар дар дилат аз касе шикоят бошад,

Дарди дили ту аз ў бағоят бошад.

Зинҳор ба интиқом машғул машав,

Бадро бадии хеш кифоят бошад.[4:7]

Таржимаси:

Агар сенинг кўнглинг бирон кишига нисбатан шикоятли бўлса,

Ундан кўнглинг кўп оғриган бўлса,

Зинҳор ундан ўч олишни ўйлама,

Чунки унга унинг ёмонлигининг ўзи кифоядир.

Абдуҳолик Ғиждувоний таълимотича бу фоний, ўтар дунёда одамларнинг ҳаётида фаол иштирок этиш, уларни ҳимоя этиш (тоат ибодат билан бирга) - Аллоҳ кўрсатган йўлдан бориш ва унга яқин бўлишнинг асосий йўлларида биридир. Мўътабар инсоншунос Ғиждувоний халқ манфаатлари йўлида хизмат этишга, унинг ҳаётини енгиллаштириш, уни иложи борича ҳар томонлама кўмаклашиш, ёрдамлашишга чақиради. Агар одам бу ишга қодир бўлмаса, ўз юкини халқ устига ташламай, бирор касбни эгаллаб, ҳалол меҳнат билан яшаши керак. “Ҳожа Абдуҳолик Ғиждувоний... айтибдурларки, “халқдин оғирликни кўтармак керак ва бу муяссар бўлмас магар ҳалол касб била. “Даст ба кору, дил ба ёр” деган сўз хўжагон... тариқатларида амри муқаррар (яъни бажарилиши шарт иш) турур”[5:30-31] “Васиятнома”да шунингдек, халққа нисбатан мужодала ҳолатида бўлмаслик, иложи борича кишидан ҳеч нарса талаб этмаслик, ўзга кишига хизмат буюрмаслик, ҳамма фақир бечораларга меҳру-шафқат кўзи билан қараш ва ҳар бир одам, айрим кишиларни паст ҳисобламаслик ва бошқа инсонпарварлик, инсондўстлик ғоя-фикрлар ўз аксини топгандир.

Улуғ ориф ўзининг инсондўстлик ғояларини устози Юсуф Ҳамадоний ҳақида ёзган асарларида ҳам баён этади. “Устози Юсуф Ҳамадоний фазилятларини баён эта туриб, маънавий - ахлоқий фазилятлардан бири, катгаю-кичикка бир хил иззат - ҳурматли бўлишга чақиради. Масалан

устозларининг умрларида умуман мол дунё йиғмаганлари, ёмон, бидъатчи, фосиқ, бенамоз одамларнинг суҳбатида ўтирмаганликлари, бирон кишига ҳам ёмонликни раво кўрмаганликлари, ҳар бир мўминга аввало ўзлари олдин салом берганликлари, ишсиз, дангасаларни ёқтирмасликлари кабиларни баён этган. Айниқса, устозининг одамларни ирки, миллати, молу-мулкчилиги, бой камбағаллиги билан ажратмасдан, ўз меҳнати билан, бировларга зарар келтирмасдан яшайдими, шунинг учун ҳурмат қилганликларини ифодалайди. Барча халққа, одамларга дўстона муносабатда бўлганликларини: турк, араб, тожик, жухуд, қуллар билан маҳалла-мажлисларда суҳбат қуриб, маънавий-ахлоқий масалалар ҳақида ҳалол нима, ҳаром нима, шуларни тушунтирганлар” дейилади[2:17].

“Тил ва дилнинг доимо бир хил бўлиши”, “қасбнинг фарзлиги”, “фақирни дўст деб билиш” каби ўғитларини қайта-қайта меҳр билан такрорлаб баён этган. Шу билан солиқларга шу фазилатларни, олийжаноб эканлигини уқтирган. Шундай инсонпарвар, инсондўст киши ҳақиқий инсон бўлиб, Оллоҳнинг марҳаматига сазовор бўлади деган. Демак, Абдуҳолик Гиждувоний маънавий-ахлоқий таълимотининг асосий негизи ҳам шу:

факиру қашшоқ, камбағаллар, муҳтожларни қўллаб қувватлаш, уларга нисбатан меҳрли, эътиборли бўлиш;

омманинг захмату ранжларини, машаққатини енгиллаштиришга ҳаракат қилиш;

уззу кун хонақоҳда ўтирмасдан, ҳамиша инсонлар билан бирга бўлиш, жамият ҳаётида фаол бўлишни маслаҳат беради.

Хўжаи Жаҳоннинг “Дари шайхиро банд ва дари ёриро кушой, дари хилватро банд ва дари суҳбатро кушой”, яъни одамлар учун шайхлик эшигини ёпгину, ёрдам эшигини очиш, хилват эшигини ёпиб, суҳбат эшигини очиш деган ўғити чуқур маъноли, мазмунли, юксак маънавий-ахлоқий ғоя ва панду-насиҳатдир.

Абдуҳолик Гиждувоний ирфоний-тасаввуфий дунёқарашида поклик ҳақидаги қарашлар муҳим ўрин эгаллайди. Бу таълимотда покликни улўғлик сифатида олиб қарайди.

Шунинг учун Хўжаи Жаҳон таълимотича, ҳар бир инсоннинг энг биринчи вазифаси, бурчи маънавий ахлоқий покликдир. Унда шахс софликни яшаш қондаси қилиб қўйиши лозимлиги таъкидланади. Ана шу поклик моҳиятини “Васиятнома” номли асарида қуйидагича ифодалайди:

Покиза хисол боши андар ҳама ҳол,

Ки зи хислати покиза-ки шуд аҳли камол.

Бехтар зи ризогии ҳақ чи ёбад банда,

Рози аст Худо аз марди покиза хисол.[1:17а]

Таржимаси:

Ҳар қандай ҳолда покиза бўлсанг,

Камолот аҳлининг юксак даражаси ҳам шундадир.

Бандага Ҳақнинг ризолигидан ортиқ нарса йўқдир,

Худо ҳам покиза хислатли марддан розидир.

Яхшиликларни ҳеч нарса талаб қилмасдан қиладиган инсонлар бировлар учун доимо эзгу ишларни бажарадилар. Уларга доимо мадақкор бўладилар, бировларнинг ташвишлари билан яшаб, доимо бир савоб ишни бажаришга ҳаракат қиладилар. Бу эса ҳақиқий ахлоқий сифатдир. Уни пок, холис, ҳақиқий яхшилик дейиш мумкин. Бундай кишиларни покиза, ахлоқий пок инсонлар деймиз. Уларнинг қалби мангу, ўлмас, абадий, ҳар қандай салбий сифат ва хусусиятлардан ҳолидир. Мўътабар шайх Хўжаи Жаҳон шундай кишиларни “ҳар қандай ҳолатда ҳам покиза инсонлар” дейди. Ана шундай хислатли кишиларгина “камолотга” етишадилар. Хўжаи Жаҳон “камолот аҳлининг юксак даражаси покизалик хислатидир” деб уқтиради. Ҳақиқий инсонлар ҳаётларида доимо ҳақиқатга эришиш учун ҳаракат қиладилар. Бундай ҳаракатнинг маъноси таркидунёчилик эмас, табиат ато этган ақл идрок, фаҳм фаросат билан, ҳам диний ирфон, ҳам жамиятда, оилада, кишилар орасида ҳамжиҳатлик, бахтли саодатли ниҳоятда покиза ҳаётни қуриш, хайрли, савобли, ишлар қолдириш, яхшилик, эзгуликни кўпайтириб, ярамаслик, ёвузликка барҳам бериш, Ватан учун фидокорлик кабилардир.

Шундай ҳаёт кечирган тақдирдагина инсон Тангри ризолигига эришади. Шунинг учун Хўжаи Жаҳон “Бандага эса Ҳақнинг ризолигидан ортиқ нарса йўқдир. Худо ҳам покиза хислатли марддан розидир” дейди. Тасаввуф аҳлининг таълимотича, Тангри доимо яхшилик хайр этувчи мутлақ вужуд ҳисобланади. Тангри сифатларини ўзида жо этган инсонни олами кабир (катта олам), илоҳий олам ва ўзидан пастги барча оламлар ноорганик, ўсимликлар олами, ҳайвонлар оламининг кичик тарздаги мужассаами-олами асғардир. Шу боис инсон ўз маънавий ахлоқий камолоти ила парвардигорга яқинлашади.

Хўжаи Жаҳон ва у киши сингари бошқа сўфию шайхлар ўзларининг ҳақиқий, аслий томонларини ноаслий жисмий-жасадий жиҳатларидан айира билганлар. Жисмий жасадий ҳолат вақтинчалигини, аслий ҳақиқий томон учун муайян ҳолат сифатида ўтарлигини яхши англаб олганлар. Шунинг учун аслий томонларини англаган шахслар учун ўлим ваҳимаси йўқ, улар ундан кўрқмайдилар. Уларнинг англаганича ўлимни ҳеч қандай фожиавий жиҳати йўқ, улар зероки ўлим киши учун бир ҳолатдан, бир навъ яшаш

тарзидан иккинчи ҳолат, иккинчи хил яшаш тарзига ўтишдир, жисмоний жасадий ўлим абадий рух, жон мавжудлик тарзининг ўзгаришидир.

Шунинг учун Хўжаи жаҳон “ҳар доим охирги нафасга тайёр бўл, яъни ҳар бир нафасни охирги деб ўйла, ҳар ишни ўз вақтида қил-ки, ғафлат юз тутмасин. Ўлимга тайёрлик-умрни беҳуда ўтказмаслик” деб таъкидлаган.[4:19]

“Ўлимдан олдин оқил кишилар оқибатни андиша қиладилар, дунёда яшаш қисқа муддатли ҳолатдир. Шу оз, қисқа муддатнинг ўзи яна қисқа муддатлидир. Шунинг учун одам охиратни ўйлаши керак”[3:176]

Бу хос-яъни илоҳий сифатлар билан сифатланган, одамларнинг хусусияти эканлиги, дунёга алданиб унинг ўткинчи зийнатларига учмасликни, нафсга берилиб, жисм-жонга ёмон, разил иллатларни илаштирмасликни, ёмон, фосиқ фикрлардан сақланишни, барчага хизмат қилишни, ҳеч кимга хизмат буюрмасликни, тоатли бўлишни, зоҳир ва ботинни доимо пок тутишни, мансабга интилмасликни, камтарин бўлишни ва доимо Қуръони Карим тиловати билан шуғулланишни қуйидагича ифодалайди:

“Сен ҳар қачон дунё оройишига алданиб, унинг жилвагар зийнатларига учма, нафсоний муродинг талабларини фаромуш айлаб, жисму жонингга илакиши мумкин бўлган разил иллатлару бузуқ хаёл ва фосиқ фикрлардан ўзингни мосуво қил! Ва барча - барчага молу жонинг билан баб-баравар хизмат қилиб ва ҳеч кимга ножўя хизмат буюрмагил, тоат-ибодатнинг барча арконларига сидкидилдан риоя эт. Зоҳир ва ботинни хиралик ва кудуратлардан пок айлаб, ўзингни Оллоҳ йўлига тўла бағишла ва ҳаргиз юксак мансабу олий даража мақомотларга талабгор бўлма! Ва фақиру ғанийликда аҳволингда ҳеч қандай ўзгариш сезилмасин ва ҳаргиз шахсий манфаатларга берилиб сенга Қуръони Карим тиловати ила тоат-ибодат этмок малол келмасин”[6:4].

Шунингдек, бу асарда дилнинг поклиги ҳақида пок ва эътиқодли бўлиш, “зероки қора юрак, чиркин кўнгил бутун аъзойи баданни палид (ҳаром) қилгай!” дейилади[6:4]

Хўжаи Жаҳонга савол берадилар: “Дилнинг фароғати нимадан ҳосил бўлур?”. Абдуҳолик Ғиждувоний дилнинг фароғати унинг тасфияти-яъни поклигидадир. Агар ул дилга дунё молидан заррае тамаъ бўлмаса, дил фароғатда бўлур, деб жавоб беради.

Умуман олганда доимий рвишда хожагон-нақшбандия таълимотида устивор ғоя ҳисобланган “Дил ба ёру, даст ба кор” биз учун жамиятда яшаш қондаси бўлиб қолади.

Мамлакатимизда маърифий исломни ривожлантириш, буюк алломалар қадамжоларини обод қилишга қаратилган эътибор халқаро миқёсда тан олинмоқда. Хусусан, Ислом ҳамкорлик ташкилотининг Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ташкилоти – ISESCO томонидан Бухоро шаҳри Ислом маданияти пойтахти, деб эълон қилинди.

Абдухолик Ғиждувоний, Баҳоуддин Нақшбанд, Ориф Ревгарий, Али Ромитаний, Бобойи Самосий, Маҳмуд Фағнавий, Саййид Амир Кулол меъморий мажмуаларини ўз ичига олган “Етти пир” зиёратгоҳини замон талаблари даражасида реконструкция қилиш ва уларни боғловчи янги сайёҳлик йўналиши ташкил этиш бўйича улкан ишлар қилинди..

Шунга мувофиқ, “Етти пир” зиёратгоҳларида кенг қўламли бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Жумладан, Абдухолик Ғиждувоний мажмуасида янги масжид ва ёзги айвон, ҳазира ёдгорлиги ва зиёратгоҳ қошида меҳмонхона қурилмоқда, мажмуа атрофи ободонлаштирилмоқда.

“Китобда ўқиш бошқа, зиёрат қилиб, юракдан ўтказиб ўрганиш бошқа. Бу жой маърифат маркази бўлиши, одамлар ўзига илм олиб кетиши керак”[8:61сон] дея таъкидлаган эдилар Президентимиз. Бу масканларни обод қилиш билан бирга “Етти пир” ҳақида китоб яратиш, уларнинг илмий меросини тарғиб этиш зарурлиги таъкидланди.

Муҳтарам Президентимиз “Бундай маънавий хазина бошқа ҳеч қаерда йўқ. Бу хазинани мукамал ўргани, одамларга, ёшларга осон тилда етказиш керак. Мақсадимиз ёшларимиз ўзимизнинг алломаларга эргашсин, меросини билсин, улар билан фахрлансин”, деб таъкидлаган эдилар[8:61сон].

Хулоса қилиб айтганда, Абдухолик Ғиждувоний таълимотида:

- инсон деган номга муносиб бўлиб жамият ҳаётида фаолият кўрсатиш ҳам диний, ҳам дунёвий нуқтаи назардан фарз эканлиги;

- инсон ақл, заковат, кучли ирода, ҳиссиёт, сезгилар, нутқ соҳиби сифатида жамиятни бошқариши;

- инсон руҳий жиҳатдан боқий яшаш учун бу дунёдаги ҳаётдан фойдаланиши лозим, маънавий жиҳатдан юксалиши, тараққий этиши кераклиги;

- инсон хилват, холи, кимсасиз жойда яшаш эмас, жамиятда бўлиб, покланиш, софланиш воситаси билан руҳий бойлик, мангу ҳаётга ўтиш мумкин;

- барча мусулмонларнинг вазифаси ижтимоий ҳаётда барча инсонларга, айниқса бева-бечораларга меҳрибонлик қилиш, муҳтожларга ҳар томонлама кўмаклашиш, уларнинг оғир ҳаётини енгиллаштириш, ожизу заифларга шафқатли, ғамхўр бўлиш, эҳсонли бўлишни, яшашида яхшилик қилишни,

хайрли аъмолни содир этишни ўз олдига асосий маънавий-ахлоқий мақсад қилиб қўймоғи лозим;

-доимо жамиятга хизмат қилиш, уларнинг оғирини енгил қилиш қўлдан келмаса, зарар ҳам келтирмаслик; барчага яхшилик қилиш, хайрли амолли бўлиш йўли билан маънавий-ахлоқий ҳаётни юксалтириш, ҳақиқий инсоний фазилат эканлиги кабилар буюк мутасаввиф тариқатининг маънавий негизи ҳисобланади.

Фойдаланган адабиётлар:

1. Абдухолик Ғиждувоний. Васиятнома. – В.176а.
2. Абдухолик Ғиждувоний. Мақсад ас – соликин. –Б.17.
3. Абдухолик Ғиждувоний Маслак ал орифин. – В. 176.
4. Болтаев М.Н. Хужа Абдухолик Ғиждувоний инсондўст ҳақим – рифъат шайх. Бухоро. 1994 йил.
5. Султон И. Баҳоуддин Нақшбанд абадияти. – Т. : Ўз. Р. ФА. Фан. 1994 йил – Б. 30-31.
6. Хожа Муҳаммад Ориф ар-Ревгарий. Орифнома. Форс-тожик тилидан Садриддин Салим Бухорий, Исроил Субҳоний тарж. -Т.:Навруз.1994.Б.4
7. Хожа Юсуф Ҳамадоний. Одоб тарикат. Тошкент. “Movarounnahr”, 2018.
8. Халқ сўзи. 2019 йил 30 март 61-сон.
9. Акимускин О. Ал-Ғиждувани. Ислам. Энциклопедический словарь.-Москва: Наука, 1992.
10. Березиков Е. Хожалар аҳлининг хожаси. Шарқ юлдузи. 1992 й. №10.
11. Бертельс Е.Э. Суфизм и суфийская литература.-Москва: Наука, 1965.

«НАСОЙИМ УЛ-МУҲАББАТ»ДА НАФС ТАРБИЯСИ

**Истамова Гавхар Хайруллаевна,
БухМТИ “Ўзбек тили ва адабиёти” кафедраси ўқитувчиси**

Тасаввуфнинг илк босқичи зоҳидлик даврида аёлларнинг ҳам ўрни сезиларли бўлган. Буни адабий-тарихий манбалар тўла тасдиқлайди. Гарчи орифа аёллар сони кўп бўлса-да, манбаларда ислом одобининг юзасидан улар ҳақида эркак авлиёларга нисбатан маълумотлар камроқ.

Абдурахмон Жомийнинг «Нафоҳат ул-унс» тазкирасида 34 та валий волидалар ҳаёти ёритилган. Ҳазрат Алишер Навоийнинг «Насойим ул-муҳаббат» («Муҳаббат шабодалари») тазкирасида эса 770 та аллома шайх ҳаёти ва ижоди ҳақида қимматли маълумотлар келтирилган бўлиб, зикр этилган зотларнинг 35 нафари орифа аёллардир. Алишер Навоий «Эркаклар

№	МУАЛЛИФ(ЛАР)	Мавзу	Бет
23	Ф.ф.н., доц. О.Т.Шарипова, БухДУ	Абдухолик Ғиждувоний таълимотида жамиятга муносиб бўлмоқ хусусида	108
24	Г.Х.Истамова, БухМТИ	«Насойим ул-муҳаббат»да нафс тарбияси	116
25	М. А. Садуллаева, БухМИ	Принцип Накшбанди: знание чисел	120
26	Д.О. Ғафуров, БухМТИ	Махдуми Аъзамнинг “Асрор-ун-никоҳ” рисоласида оилавий муносабатларнинг фалсафий-ижтимоий таҳлили	124
27	Доц. Г.Х. Казимова, БухИТИ	Духовная практика суфизма	128
28	Qodirova Muattar G'anijonovna, BuxMTI o'qituvchisi	Tasavvuf yuksak axloq va odobdir	131
29	Н.К.Шамсутдинова, НавДПИ	Абу Али Ибн Сино тасаввуфининг иррационал моҳияи	133
30	Л.Н. Орзиева, БухИТИ	Истины Бахауддин Накшбанди	135